

Т. В. Хома – кандидат педагогічних наук,
викладач української мови, заступник
директора з навчально-виховної роботи
Мукачівського кооперативного торговельно-
економічного коледжу

Роль інтерактивних методів навчання у процесі формування культури усного українського мовлення студентів нефілологічних спеціальностей

У процесі підготовки майбутніх фахівців формування культури усного українського мовлення є вкрай важливою проблемою. Між літературною мовою й реальним уживанням її спостерігаються розходження, які залежать від багатьох суспільних і мовних чинників – особливостей мовної ситуації, соціальної структури частини населення, територіальної специфіки. Прикметною ознакою сучасного буття української мови є практична незахищеність її від місцевих говірок, сленгу, що призводить до того, що значна частина мешканців Закарпатської області спілкується суржилом. Це зумовлено історичними особливостями розвитку краю, пов'язаного з мадяризацією, чехізацією (XVII – XIX ст.) і русифікацією (XX – XXI ст.). Проблема формування культури мовлення в поліетнічному середовищі, зокрема в умовах Закарпаття, є актуальною і сьогодні.

Питання культури мовлення висвітлено у працях низки науковців (Бабич Н., Головін Б., Климова К., Коваль А., Пазяк О., Паламар Л., Пентиліук М. та інші).

У процесі підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей необхідно добирати такі методи і прийоми навчання, які сприяли б формуванню комунікативних умінь. Ученими (Берегова Г [1], Окуневич Т. [4], Дженджеро О. [3], Подлевська Н. [5]) запропоновано як традиційні, так інноваційні методи формування комунікативних умінь.

Мета статті – виокремити найоптимальніші інтерактивні методи навчання у процесі формування культури усного українського мовлення студентів нефілологічних спеціальностей.

О. Пометун розуміє інтерактивне навчання "... як організацію вчителем за допомогою певної системи способів, прийомів, методів освітнього процесу, заснованого на:

- суб'єкт - суб'єктних стосунках педагога й учня (паритетності);
- багатосторонній комунікації;
- конструюванні знань учнем;
- використанні самооцінки та зворотного зв'язку;

- постійній активності учня" [6, с. 7].

Інтерактивність передбачає дотримання принципу побудови і функціонування психологічного, педагогічного, комп'ютерного спілкування в діалогічній і монологічній формах.

За О. Дженджеро добір інтерактивних методів навчання з метою формування комунікативних умінь відбувається з урахуванням таких умов: системність і послідовність у запровадженні різних форм інтерактивного навчання; забезпечення мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії учнів; оптимальне поєднання інтерактивних технологій кооперативного й колективно-групового навчання в процесі розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь; забезпечення емоційності навчальних занять шляхом стимулювання позитивних інтелектуальних почуттів старшокласників; наближення умов навчання до таких, з якими старшокласники матимуть справу в подальшому житті (у ВНЗ, майбутній професійній діяльності) [3].

У системі підготовки майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей інтерактивні методи навчання набувають нового змісту, позаяк специфіка проведення занять в умовах вищої школи відрізняється від класно-урочної. Нами зацентровано увагу на мовленнєву підготовку спеціалістів сфери торгівлі, готельно-ресторанного обслуговування, митної справи, для яких комунікативні уміння є першочерговими.

Найефективнішими серед методів вважаємо: метод ділової гри, дискусії та метод проєктів. У процесі застосування їх студенти використовують набуті уміння будувати діалоги, дотримуючись норм мовленнєвого етикету, толерантності, правильності мовлення. Метод ділової гри дає змогу практично відтворити будь-яку реальну ситуацію відповідно до поставленої мовленнєвої мети й простежити за виконанням мовленнєвих дій у зв'язку із запропонованою ситуацією мовлення.

Так, студентам було запропоновано провести віртуальну екскурсію до гіпермаркету "Будівельник". До початку її проведення визначались мета й завдання мовленнєвого характеру. Одному зі студентів пропонувалося виступити в ролі журналіста й узяти інтерв'ю в генерального директора гіпермаркету "Будівельник" і в торговельного агента, у ролі яких виступали інші студенти. Мета інтерв'ю – довідатися, як гіпермаркет досяг успіху. Студенти виконували відповідні ролі в процесі полілогу. Після закінчення ділової гри проводився аналіз її. Студенти аналізували мовлення співрозмовників і оцінювали якість виконання ролей. Ділова гра давала можливість удосконалити вміння правильно поводити себе в конкретній ситуації, звертатися з проханням, пропозицією, розповідати, переконуючи в доцільності саме такої організації роботи гіпермаркету тощо.

Крім методу ділової гри, широко використовується метод дискусії. Він полягає у проведенні групових дискусій з конкретної проблеми. Застосування цього методу є доречним у тому випадку, коли студент уже накопичив певний словниковий запас, оволодів конкретним обсягом умінь і навичок спілкування.

Важливу роль у процесі формування умінь висловлювати думки відіграє проведення дискусії у формі круглого столу, під час якого невелика група студентів із шести-восьми осіб обмінюється думками. Наприклад, студентам пропонувалось скласти рекламу відкриття власної крамниці "Карпатський мисливець", максимально використовуючи професійну термінологію. Дискусія виникала тоді, коли одна частина студентів пропонувала розробити тільки внутрішню рекламу із зображенням гір Карпат і продукції крамниці, інша частина запропонувала лише зовнішню рекламу, тобто оголошення в газеті, на телебаченні тощо. У ході дискусії студенти будували монологічні висловлювання, дотримувались норм мовленнєвого етикету та культури ділового спілкування, що, на думку Н. Ботвиної [2], є фундаментальною складовою культури міжособистісних стосунків. Крім того, на заняттях з української мови дискусії проводяться й у формі засідань експертної групи (дискусія, зазвичай, з чотирьох-шести студентів і попередньо призначеним експертом), на якому спочатку всіма учасниками групи обговорюється певна проблема, а потім кожен висловлює свою точку зору, виступаючи зі своїми пропозиціями. Наприклад, студентам пропонувалося завдання подискутувати про те, як покращити обслуговування населення в закладах системи споживчої кооперації в умовах ринку. Одні студенти доводили думку про необхідність запровадження картки знижок "Кооперативна родина" для тих сімей, членами яких є студенти кооперативного коледжу. Інші студенти наполягали звернути увагу на дизайн підприємств системи споживчої кооперації. Під час аналізу пропозицій і ведення дискусії студентів експерти акцентували увагу не лише на доцільності пропозицій, але й на культурі мовлення.

На нашу думку, змістовним є метод "Павутинка дискусії" (О. Пометун) Студентам подається таблиця "Павутинка дискусії".

Запитання

Я згоден (-а)!	Я не згоден (-а)
Висновок	

Викладач пропонував студентам бінарне запитання, тобто таке, на яке можна дати дві обґрунтованих відповіді: "Так" або "Ні". Аргументи відповіді

записувались у таблиці. Кожна пара студентів поєднувалася з іншою парою, які розглядали відповіді й робили доповнення. Свою позицію вони записували до клітинки "Висновок". Далі проводилася дискусія щодо правильності аргументації відповіді.

Метод проектів передбачає проведення студентами дослідницької роботи з презентацією її результатів. Студентам пропонувалася тема проекту "Мовлення студентської молоді", яка дуже їх зацікавила, оскільки давала можливість проаналізувати і власне мовлення.

Дослідницький етап проекту мав на меті визначити:

- рівень володіння українською літературною мовою студентами;
- молодіжні сленгові вирази, що побутують у мові сучасної молоді;
- трансформування молоддю сленгових виразів у літературну мову.

Студенти самостійно обирали методи роботи над дослідженням теми – інтерв'ю, спостереження, опитування, аналіз інформації в соціальній мережі. Аналітичний етап проекту включав аналіз отриманої студентами інформації, вибір способу розв'язання проблеми. Проект завершувався презентацією словника нормативного мовлення студента.

Інтерактивні методи навчання реалізуються у мовленнєвих (комунікативних) вправах і завданнях, спрямованих на формування культури усного українського мовлення. Звертається увага на вміння будувати діалогічні й монологічні висловлювання.

У процесі роботи над формуванням діалогічного мовлення ефективним було використання умовно мовленнєвих вправ і завдань ситуативно-моделюючого характеру з врахуванням майбутньої професійної діяльності. Наводимо приклади завдань.

Завдання. 1) послухайте телефонний діалог.

- Куди я потрапив?
- А куди Ви хотіли потрапити?
- Це відділ постачання?
- Ні, це склад готової продукції.
- А який це номер?
- А Вам який потрібен?
- 769-443.
- Ні, це 760-443. Треба правильно набирати (Кидають слухавку).

2) прокоментуйте діалог з погляду культури його ведення. Продовжте діалог на тему "Контроль товару на митниці" за поданим початком (Перед цим нами обговорювалося питання про проведення контролю товару на митниці й уживання при цьому різних форм мовленнєвого етикету. Студенти призначалися на ролі інспектора – співробітника митниці та клієнта).

- Добрий день. Я інспектор з якості товару Іван Петренко...
- Добрий день. Слухаю Вас.
- Покажіть, будь ласка, дозвіл на перевезення товару й сертифікат його якості.
- Прошу.
- Дякую. Документи в порядку, щасливої Вам дороги.

У процесі використання різних інтерактивних методів навчання особлива увага звертається на культуру монологічних висловлювань.

Так, на одному із занять, студенти відвідували банківську установу і знайомилися з посадовими обов'язками працівників структурних підрозділів. На наступному занятті викладач пропонував студентам підготувати повідомлення про специфіку роботи в банківській установі. Під час побудови монологу студенти давали повідомленням фактичну інформацію (Хто? Де? Що робить? Навіщо?).

Так само студенти вчилися розповідати про себе, свою майбутню професійну діяльність або рідне місто, його пам'ятки, висловлюючи при цьому свою думку, оцінку. Крім того, студенти склали монологи-описи (наприклад, опис на тему "Зовнішній вигляд сучасної ділової людини") й монологи-міркування (наприклад, міркування на тему "Чому мені важко спілкуватися з батьками? "). Під час складання висловлювань значна увага зверталася на культуру усного українського мовлення студентів.

Отже, у процесі підготовки майбутніх спеціалістів нефілологічних спеціальностей ми виокремили ті інтерактивні методи навчання, що сприяли б формуванню культури усного українського мовлення. Запропоновані нами комунікативні завдання професійно спрямовані, що дає можливість випускнику знайти своє місце в конкурентному середовищі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні інших технологій навчання, серед яких технологія формування критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Берегова Г. Д. Формування культури мовлення студентів-аграрників в умовах нижньонадніпрянських говірок : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Галина Дмитрівна Берегова ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2002. – 245 с.
2. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування : навч. посіб. / Наталія Володимирівна Ботвина. – К. : АртЕк, 2008. – 252 с.
3. Дженджеро О. Л. Проблема мовленнєво-комунікативної підготовки старшокласників у практиці навчання рідної мови / Оксана Леонідівна Дженджеро // Українська мова і література в школі – 2007. – № 6. – С. 6–9.

4. Окуневич Т. Г. Культура мовлення майбутнього вчителя-словесника в умовах українсько-російської двомовності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Григорівна Окуневич ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2003. – 225 с.
5. Подлевська Н. Формування культури спілкування в учнів 5-6 класів методами інтерактивного навчання / Неля Подлевська // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 4. – С. 10–13.
6. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Пометун. – К. : 2007. – 144 с.